

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЗГОРИИ
ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ ПАНЧАКЕНТ**

**ПАЁМИ ДОНИШКАДА
ТАФАККУРИ ТАЪРИХ
АНВОРИ ИЛМ**

№2-3 - 2025

**ВЕСТНИК ИНСТИТУТА
ПОЗНАНИЕ ИСТОРИИ
СВЕТОЧ НАУКИ**

№2-3- 2025

**BULLETIN OF THE INSTITUTE
KNOWLEDGE OF HISTORY
LIGHT OF SCIENCE**

№2-3 - 2025

Нашри махсус/Специальное издание/Special edition

**Панҷакент-2025
[https:// Dotpanj.tj](https://Dotpanj.tj)**

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЗГОРИИ
ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ ПАНЧАКЕНТ**

**ПАЁМИ ДОНИШКАДА
ТАФАККУРИ ТАЪРИХ
АНВОРИ ИЛМ**

**№ 2-3- 2025

**ВЕСТНИК ИНСТИТУТА
ПОЗНАНИЕ ИСТОРИИ
СВЕТОЧ НАУКИ**

№2-3 - 2025

**BULLETIN OF THE INSTITUTE
KNOWLEDGE OF HISTORY
LIGHT OF SCIENCE**

№2-3 - 2025

**Нашри махсус/Специальное издание/Special edition
МАВОДИ**

**Анҷумани илмӣ-амалии байналмиллалии “Хонишхон VII – уми Артуҷ” баҳшида ба “Масоили
мубрами илмҳои педагогӣ, иҷтимоӣ-гуманитарӣ ва фанҳои риёзӣ ва дақиқ дар замони муосир” (Эҳёи
Тоҷикистон), 14-16 июли соли 2025 дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент**

**-Панҷакент-2025
[https:// Dotpanj.tj](https://Dotpanj.tj)**

МУАССИС:

Донишкадаи омӯзгорӣ
Тоҷикистон дар ш.Панҷакент, Ректор Ансорӣ
М.Қ.

ПАЁМИ ДОНИШКАДА/ ТАФАККУРИ
ТАЪРИХ/ АНВОРИ ИЛМ. №2-3 – 2025. – 700 с.
ВЕСТНИК ИНСТИТУТА/ ПОЗНАНИЕ
ИСТОРИИ/ СВЕТЛОЧ НАУКИ. №2-3 – 2025. – 700
с.

BULLETIN OF THE INSTITUTE/
KNOWLEDGE OF HISTORY /LIGHT OF
SCIENCE. №2-3 – 2025. – 700 s.

Нашри махсус/Специальное издание/Special
editio

Баъзе фикр ва хулосаҳои дар маҷалла омада бо
нуқтаи назари таҳририят созор наомадана
мумкин аст. Барои дурустии иқтибос, ҳавола,
пайнавиштҳою дараҷаи илмӣ, услуб ва баёни
мақолаҳо муаллифҳо масъуланд.

Мнение редколлегии не всегда совпадает с
мнением авторов. За достоверность цитат и ссылок,
научный уровень, стилистику статей ответственны
авторы.

The opinion of the editorial board does not always
coincide with the opinion of the authors.
The authors are responsible for the reliability of Citations and
references, the scientific level, and the style of the articles.

Дар вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон аз
10.04.2023 ба қайд гирифта шудааст (№1283/МҚ-97,
№284/МҚ-97, №285/МҚ-97)

Сардабир:

Воҳидов Шодмон, д.и.т., профессор
Муҳаррири масъул:
Шарифова Гулшарӣ, н.и.филол, дотсент

Котиби масъули шумора:
Тулқин Расулов (Донишгоҳи давлатии Бухоро)

Манзил:

735500, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти
Сӯғд, ш.Панҷакент, хиёбони Рӯдакӣ – 106. t-
mail: ramir555@inbox.ru
735500, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
Вилояти Сӯғд, ш. Панҷакент, хиёбони Рӯдакӣ
106. Донишкадаи омӯзгорӣ Тоҷикистон дар
ш.Панҷакент.
ИНН-60001265; МФО – 350101626
Кор.счёт-20402972316264
Расч.счёт – 20406840100006234000
Амонатбанк Донишкадаи омӯзгорӣ
Тоҷикистон дар ш.Панҷакент,
Тел: (+992) 92 768 16 66; (+992) 93 793 71 23

Веб-сайт: www.dotpani.tj E-mail: tou@bk.ru
Ректор: Ансорӣ Муаззамхон Қудратзода

**ҲАЙАТИ ТАҲРИРӢ/РЕДАКЦИОННАЯ
КОЛЛЕГИЯ:**

Раҳмонзода А., академик, Сафири Мухтор ва
Фавқулодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии
Ўзбекистон

Азамат З., академики АФ Ҷумҳурии Ўзбекистон

Аминов Б., д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Бадриддинов С., н.и.т. дотсент (Ўзбекистон)

Бекова Н.Қ. д.ф.филол., профессор (Ўзбекистон)

Боқӣ Набичон, нависанда (Ўзбекистон)

Ғаффоров Ш.С. д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Ғойибов Б.С., д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Джумаев М.И., н.ф.пед., профессор (Ўзбекистон)

Жумаев У.С., д.ф.равон. (Ўзбекистон)

Замонов А. Т., д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Исакова М.С. д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Қобулов Э.О., д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Қурбонов Ш. Ф. н.и.бостон., профессор (Тоҷикистон)

Лурье П.Б., д.ф.филол. (Россия)

Мирзаев Н. М., д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаева Н.Қ. н.ф.т., дотсент (Ўзбекистон)

Мирзоюнус М.М.д.ф.ф., профессор (Тоҷикистон)

Муминов А.Қ., т.ф.д.профессор (Туркия)

Наврӯзова Г.Н. д.ф.фал., профессор (Ўзбекистон)

Наққош И., нависанда ва шоир (Тоҷикистон)

Намозов Б.Б., д.ф.т., (Ўзбекистон)

Нормуродова Г.Б. д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Очилов А. Т., д.ф.т., (Ўзбекистон)

Пулатов М.Э., д.ф. иқт., профессор (Ўзбекистон)

Расулов Т.Х., Dsc аз фанни физика -математика,
профессор (Ўзбекистон)

Раҳимов Н., д.ф.т., профессор (Тоҷикистон)

Резван Е., д.ф.т.профессор. (Россия)

Саидов И.М., д.ф.т.профессор (Ўзбекистон)

Сангирова Д.Қ. н.ф.т. дотсент (Ўзбекистон)

Сафаров Т. Т., ф.н.дотсент

Ҷумаев Р.Ғ., Dsc аз фанни педагогика, профессор
(Ўзбекистон)

Ражабов Т.И., д.ф.пед, профессор (Ўзбекистон)

Рефаат Хусейн, доктори фанҳои филологӣ, профессор
(Миср)

Шодиева Ш., PhD аз фанни таърих, дотсент (Ўзбекистон)

Эргашев Ж.Ю. PhD аз фанни таърих, дотсент
(Ўзбекистон)

Эркинов А. С., д.ф.филол., профессор (Ўзбекистон)

Эркинова Н.Э. PhD аз фанни филология (Ўзбекистон)

Эрназаров Ф.Н., д.ф.т. профессор (Ўзбекистон)

Эшов Б.Дж, д.ф.т., профессор (Ўзбекистон)

Эшонқулов И., н.ф.ф., дотсент (Ўзбекистон)

Нашри махсус
Специальный выпуск
Special edition

© ДОТП, “Анвори илм”, соли 2025.

14. К.Е.Бендриков. Туркистонда халқ таълими тарихи ҳақида очерклар. М., 1960 й
15. Jumanioyov F., Matyozova I. Xiva xonligida jadidchilik xarakating mamlakat ijtimoiy-siyosiy hayotidagi o'rnini// Jadidchilik: o'zgarish va taraqqiyot mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya.2025-yil 31-may II qism.-B.136.
16. Рўзимова Ф. XIX аср охири XX бошларида “Ёш Хивалик”ларнинг маънавий-маърифий жадиличилик ҳаракатлари (монография) -Урганч: 2017. - Б. 75.
17. A. Rasulov, A. Isoqboyev, D. Nasretdinova. Turkiston ijtimoiy-siyosiy hayotida tatarlar. - Toshkent: “Turon-Iqbol”, 2019. - B. 10.

Babayev Maxmud Tashpulatovich
Buxoro davlat universiteti
"Nemis filologiyasi" kafedrası o'qituvchisi
email: m.t.babaev@buxdu.uz

MAVLONO JALOLIDDIN RUMIY(BALXIY)NING “MASNAVIYI MA’NAVIY” ASARIDAGI “BO’RI BILAN TULKINING ARSLON PANOHIDA OVGA CHIQISHGANI” HIKOYATI TAHLILI

Annotatsiya: Mavlono Jaloliddin Rumiyning nafaqat turk olamida, balki butun dunyoda mashhur shaxsdir. U mutasavvuf, diniy olim, va so'fiy shoir. Asarlarini asosan fors tilida yozgan. Uning “Masnaviyi ma'naviy” nomli asari butun dunyoga mashhur. “Masnaviyi ma'naviy” diniy, axloqiy, ijtimoiy va boshqa mavzulardagi ko'plab hikoyatlarni o'z ichiga oladi. Shoir bu hikoyatlarida Qur'oni Karim oyatlari va Payg'ambarimiz hadislaridan unumli foydalangan. “Masnaviyi ma'naviy”dagi “bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani” nomli hikoyatida shoir sherning bo'ri va tulki bilan ovga chiqib, o'ljasini bo'lish natijasida yuzaga kelgan voqealarni hikoya qiladi. Mavlono bu hikoyatda “adolatli bo'lmoq, ibrat olmoq, nafsga mag'lub bo'lmaslik, o'z o'rnini bilish, oz narsaga qanoat qilmoq, ta'magirlik qilmaslik, hirs qilmaslik, xayrixohlik, komil inson bo'lish, o'zini Allohga bag'ishlash, “yo'qlikdagi yo'qlik, mutlaq haqiqat – Alloh, fanafilloh, Allohning cheksiz qudrati, barcha hukmronlik egasi Alloh, solih bo'lish” va hokazo mavzularga e'tibor qaratadi. Shu tariqa shoir o'quvchiga nasihatlar berib, o'zgaralar boshidan kechirayotgan voqealardan ibrat olishini istaydi. Maqolaning maqsadi Rumiyning “Masnaviy”idagi “bo'ri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani” hikoyatini tematik jihatdan o'rganishdir.

Kalit so'zlar. Mavlono, Masnaviy, Alloh, sher, bo'ri, tulki, mavzu, tasavvuf, hikoyat

Бабаев Махмуд Ташпулатович
Бухарский государственный университет
Преподаватель кафедры «Немецкая филология»
email: m.t.babaev@buxdu.uz

АНАЛИЗ РАССКАЗА «[О ТОМ, КАК] ОТПРАВИЛИСЬ НА ОХОТУ ВОЛК И ЛИСА В СОПРОВОЖДЕНИИ ЛЬВА» В ПРОИЗВЕДЕНИИ МАВЛОНО ДЖАЛАЛИДДИНА РУМИЙ (БАЛХИЙ) «МАСНАВИ-ЙИ МА'НАВИ».

Аннотация: Мавлоно Джалалидин Руми — известная личность не только в тюркском мире, но и во всем мире. Он мистик, религиозный ученый и поэт-суфий. Он писал свои произведения в основном на персидском языке. Его произведение «Маснави-йи Ма'навий» известно во всем мире. «Маснави-йи Ма'навий» включает в себя множество повествований на религиозные, моральные, социальные и другие темы. Поэт эффективно использовал в этих повествованиях стихи Священного Корана и хадисы Пророка. В рассказе «[О том, как] отправились на охоту волк и лиса в сопровождении льва» в «Маснави-йи Ма'навий» поэт повествует о событиях, которые происходят в результате того, что лев отправляется на охоту с волком и лисой и делит свою добычу. В этом повествовании Мевлана фокусируется на темах «быть справедливым, извлекать уроки, не быть побежденным эго, знать свое место, довольствоваться малым, не быть жадным, доброжелательность, быть совершенным человеком, посвящать себя Аллаху, «ничто в ничто, абсолютная истина – Аллах, фанафиллах, бесконечная сила Аллаха, Аллах, владелец всего суверенитета, быть праведным» и т. д. Таким образом, поэт дает совет читателю и хочет, чтобы они извлекли уроки из опыта других. Цель статьи – тематически изучить рассказ «[О том, как] отправились на охоту волк и лиса в сопровождении льва» в «Маснави» Руми.

Ключевые слова. Мевлана, Маснави, Аллах, лев, волк, лиса, тема, мистицизм, история

Babayev Makhmud Tashpulatovich
Bukhara State University
Teacher of the Department of "German Philology"
email: m.t.babaev@buxdu.uz

ANALYSIS OF THE STORY "THE WOLF AND THE FOX ACCOMPANY THE LION ON THE HUNT" FROM THE WORK OF MAVLONO JALALIDDIN RUMIY (BALKHIY) "MASNAVIYI NA'NAVIY".

Abstract: Mevlana Jalaluddin Rumi is a famous figure not only in the Turkish world, but also in the whole world. He is a mystic, religious scholar, and Sufi poet. He wrote his works mainly in Persian. His work called "Masnaviyi manawiy" is famous all over the world. "Masnaviyi manawiy" includes many narrations on religious, moral, social and other topics. The poet effectively used the verses of the Holy Quran and the hadiths of our Prophet in these narrations. In the story "The wolf and the fox accompany the lion on the hunt" in "Masnaviyi manawiy", the poet tells the story of a lion going hunting with a wolf and a fox and dividing his prey. In this narration, Mevlana focuses on the topics of "being just, learning lessons, not being defeated by the ego, knowing one's place, being content with little, not having excessive desire or lust, not being greedy, benevolence, being a perfect person, devoting oneself to Allah, "non-existence within non-existence, the absolute Truth – Allah, annihilation in Allah (fanafillah), the infinite power of Allah, Allah – the possessor of all sovereignty, to be righteous", etc. In this way, the poet gives advice to the reader and wants him to learn lessons from the experiences of others. The purpose of the article is to thematically study the story of "a fox with a wolf going out to hunt in the shelter of a lion" in Rumi's "Masnavi".

Keywords: Mevlana, Masnavi, Allah, lion, wolf, fox, theme, Sufism, story

Kirish. Mavlono Jaloliddin-i Rumi (Balxiy) (1207 yil 30 sentyabr – 1273 yil 17 dekabr) — mutasavvuf, diniy olim, va soʻfiy shoir. Aytishlaricha, u bugungi Afgʻoniston hududidagi Balx shahrida tugʻilgan. Uning haqiqiy ismi Jaloliddin Muhammad ibn Bahovuddin Valad al-Balxiy Rumi. Uning shuhrati Onadoʻlidan tashqariga chiqib, dunyoning koʻp joylariga yetib borgan. U Eronda Mavlono, Onadoʻlida Rumi nomi bilan mashhur. Mavlono arabcha soʻz boʻlib, “ustozimiz” degan maʼnoni anglatadi.

Uning otasi “Sultonul-ulamo” - Muhammad Bahouddin Valad, onasi Moʻmina Xotundir. Bahouddin Valad mintaqadagi siyosiy voqealar va moʻgʻul bosqini tahdidi tufayli Balxdan hijrat qilib, 1212-1213 yillarda Bagʻdod, Makka, Damashq, Malatya, Erzinjon va Akshehir orqali Larende (Karaman)ga yetib keldi. Mavlono bu yerda bir necha yil qolib, keyin Konyaga joylashdi. Maʼlumki, saljuqiylar sultoni Alouddin Kayqubod I 1228 yilda Bahouddin Valad oilasini Koniya taklif qilgan.

Mavlono diniy masalalarni yaxshi bilishi, maroqli suhbatlari tufayli xalqning sevimli shaxsiga aylandi. Konya masjidlarida xutba oʻqigan Rumi, shuningdek madrasada maʼruzalar oʻqigan. Uning hayotini tubdan oʻzgartirgan voqea 1244 yilda Tabrizlik Shams bilan boʻlgan uchrashuvdir. Bu tanishuv doʻstlikka aylanadi va ular kunning koʻp qismini diniy suhbatlar bilan oʻtkazadilar. Biroz vaqt oʻtgach, Shams Koniyani tark etadi va gʻoyib boʻladi. Suhbatdoshi va maʼnaviy doʻstidan ayrilgan Mavlono chuqur qaygʻuga tushadi. Shamsning keyinroq Konyaga qaytishi Rumi baxtli kunlariga qaytaradi. 1247 yilda Shamsning gʻoyib boʻlishi (yoki oʻldirilishi) Rumi yana dardga soladi. Shams Mavlono oʻgʻli Alouddin tomonidan oʻldirilgan haqidagi mish-mishlar Koniya tarqaladi. Mavlono keyinroq Salohiddin Zarkubiy bilan doʻstlashadi. Salohiddin Zarkubiyning oʻlimidan soʻng Husomiddin Chalabiy Mavlono hamroh boʻladi. U “Masnaviy” yozilishida kotiblik qilgan va Mavlono vafotidan oʻn bir yil oʻtib olamdan oʻtgan. Mavlono 1273 yilda kasal boʻlib, 1273 yil 17 dekabrda Konyada vafot etadi. Mavlono jasadi dafn etilgan joyda Yashil qabr (Mavlono muzeyi) qurilgan. Oʻlimidan soʻng oʻgʻli Sulton Valad Mavlaviya tariqatiga asos soldi. Qolaversa, mavlaviylik anʼanalarining eng muhim unsurlaridan biri boʻlgan “samo” osmonga qarab tasavvufiy sayohat timsoliga aylanadi.

Mavlono beshta asari bor, ulardan ikkitasi nazmda, uchta nasriy. Nazmdagilar: Masnaviy-i maʼnaviy va Divon-i Kabir; Nasriylari: Fihi Mo Fihi, Majolis-i Sabʼa va Maktubot. Adib oʻz asarlarini fors tilida yozgan. Mavlono tavalludining sakkiz yuz yilligi munosabati bilan 2007 yil YUNESKO tomonidan “Jahonda Mavlono yili” deb qabul qilindi.

“Masnaviy”dagi “boʻri bilan tulkinning arslon panohida ovga chiqishgani” hikoyatida “adolat, ibrat, aql, oʻz nafsiga qanoat, hirs, vasvasa, xayr-ehson, qalb, aldanchi va oʻtkinchilik, dunyo neʼmatlari, feʼl-atvori, nafsiga magʻlub boʻlish, chegaradan oshib ketish” kabi soʻzlarni bilmaslik, komil inson boʻlish, oʻzini mahbubga/Allohga bagʻishlash, Allohda yoʻq boʻlmaslik, mutlaq haqiqat, fanafilloh, Allohning qudrati cheksizdir, barcha hukmronlik sohibi Alloh, solih boʻlish” va hokazo mavzular oldinga chiqadi.

1. Masnaviy haqida bir necha soʻz

Masnaviy (arabcha — ikkilik. Koʻpligi — masnaviyot) — har bir baytning misralari qofiyadosh boʻlgan va baytdan baytga qofiyasi yangilanib boradigan sheʼriy shakl. Masnaviyning har bir bayti bir-biri bilan qofiyalanadi (aa / bb / cc ...) va asosan aruzning qisqa shakllari bilan yozilgan. Odatda diniy, tasavvufiy, xagiografik, ilmiy, tarixiy, epik, didaktik va hazil mavzulari birinchi oʻringa chiqadi. Bu misra birligi bilan baʼzi sevgi hikoyalari ham yozilishi mumkin. Fors adabiyotining shoh asarlari- Saʼdiy Sheroziyning “Boʻston”, Mavlono Jaloliddin Rumiyaning “Masnaviy-i maʼnaviy”, Firdavsiyning “Shohnoma”, oʻzbek adabiyotida A.Navoiyning “Hamsa”, “Lison uttair” asarlari masnaviy janrida yozilgan.

Sheʼrning bir turi boʻlsa-da, masnaviy soʻzi tilga olinganda Mavlono shu nomdagi asari yodga tushadi. Asar fors tilida yozilgan boʻlib, olti jild va taxminan 25700 baytdan iborat. Shuningdek, “Masnaviy”ning yettinchi jildi borligi iddao qilinadi. Bu jild til va uslub jihatidan

birinchi olti jildidan farq qiladi va uning Mavlonoga tegishli bo'lishi dargumon. Ma'lum bo'lgan olti jildlik asardagi asosiy mavzular "insonning harakatlari, tajribalari va kuzatishlari" dir. Haqiqiy vositachi Alloh ekanligi, kuch va iroda haqida so'z ketganda, inson Allohning ismlari, sifatleri va amallaridan iborat ilohiy haqiqatlarning namoyon bo'lishi sanalishi, yaxshilik va yomonlik mazmunida esa "yaxshilik mutlaq, yomonlik esa nisbiydir" g'oyasi ko'pincha ta'kidlanadi. Shu jihatdan "Masnaviy"dagi hikoyatlar o'z ichida mazmun birligini tashkil qiladi, deyish mumkin. Ko'pgina hikoyatlarda mutlaq haqiqat – Xudo, degan mavzu ta'kidlangan.

Mavlono birinchi daftarning muqaddimasida "Bu kitob Masnaviy kitobidir. Masnaviy Haq taolaga vosil bo'lish sirlarini kashf etishda va ilmal yaqin hosil qilishda diyonat usullari usullarning usulidir. Bu Olloh taoloning buyuk fiqhi, oydin shariatidir. Ollohning rad etilmas burhonidir. Masnaviy ichida yana bir qandili bor qandilga o'xshar, tonglardan-da yorug'roq nur sochib, porlar. Ko'ngillarning jannatidir ul. Buloqlari bor, butoqlari bor... Chindan ham u qalblarga shifo, hazin ko'ngillarga jilodir, Qur'oni karimning ochiq-ravshan bayonidir. Rizqlarni mo'l, xulqlarni pok, go'zal bo'lishi boisidir. ... Olamlarning Rabbidan bir in'omdir bul, botil na uning oldidan yaqinlasha bilar, na ortidan. Olloh uni o'z panohida asrar, hifzu himoya etar. Zero, Olloh eng yaxshi himoyachidir, marhamatlilarning marhamatlisidir." deb ta'kidlaydi. (1daftar. 6bet)

Marmara universiteti ilohiyot fakulteti falsafa kafedrası professorı, Dr. Hatice Kelpetin Arpagush ta'kidlagandek "Masnaviy odamlarga muhabbat, chin muhabbat, ibratli inson bo'lishni o'rgatib, go'zal axloq, halollik, saxovatilik, mehnatsevarlik, hayo, sabr-toqat, yaxshilik qilish, o'zgalarga yaxshilik tilash, rostgo'ylik, halol taomlar iste'mol qilish, Allohga shukr qilish muhimligini ta'kidlaydi va sajda qilish mavzuni tushuntiruvchi tarbiyaviy asardir". Shu jihatdan aytish kerakki, Mavlono ham dunyo va oxiratda baxtli bo'lish yo'llarini tushuntirishga harakat qilgan.

Asar o'z manbalarini asosan Qur'on va hadislardan oladi. Unda juda ko'p oyatlar bo'lgani uchun "Mag'z-i Qur'on" (Qur'onning mohiyati) deb ham ataladi. Birinchi jildning dastlabki o'n sakkiz misrasi "nay" metaforasi atrofida shakllangan bo'lib, butun masnaviyaning kalitiga o'xshaydi.

Mavlono o'z ijodining yo'l ko'rsatuvchiga o'xshashligini "Bizdan keyin Masnaviy shayx bo'lib, izlaganlarga to'g'ri yo'l ko'rsatadi, ularni boshqaradi va yetaklaydi" so'zlari bilan ifodalaydi. Bu borada ba'zi Mavlaviy shayx va masnaviyxonlar masnaviyni yod olishga harakat qilganlar. Masnaviyxonlar va shayxlarning masnaviyni yod olishlariga imkon yaratgan eng muhim omil, shubhasiz, nazmdadir. She'riy til o'zining o'lchov, qofiya kabi unsurlari bilan uyg'unlikni ta'minlabgina qolmay, esda qolishni ham ta'minlaydi. Shu tariqa "Masnaviy" kengroq ommaga tanish bo'lish imkoniyatini topadi.

"Masnaviy"dagi hikoyatlarni mavzu jihatidan quyidagi sarlavhalar ostida tahlil qilish mumkin:

1) Tasavvufga oid hikoyatlar: Bu turdagi hikoyalar ko'proq. Mavlono, odatda, bir hikoyatni yakunlashdan oldin qahramonlarning so'zlarini tasavvufiy ma'noda talqin qilishga harakat qiladi.

2) Axloq va hikmatga qaratilgan hikoyalar: Bu turdagi hikoyalar asosan axloqiy asoslarni o'rgatish va saboq berish maqsadida aytiladi.

3) Qur'on qissalari: Bu turdagi qissalar butunlay Qur'ondan olingan qissalar bo'lib, kerak bo'lganda zikr qilingandan keyin tafsir qilinadi va tasavvufiy izohlar beriladi.

4) Allegorik hikoyalar. Ushbu turdagi hikoyalar nisbatan qisqaroq bo'lib, ular saboq olish uchun misol sifatida tilga olinadi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, "Masnaviy"dagi qissalar asosan diniy, tasavvufiy va axloqiy mazmunga ega ekanligi ko'rinadi.

2. “Masnaviy”dagi “bo’ri bilan tulkinging arslon panohida ovga chiqishgani” hikoyati haqida.

“Masnaviy”da diniy, tasavvufiy, ijtimoiy va hokazo masalalarga oid ko‘plab hikoyalar kiritilgan. “Masnaviy”ning birinchi jildidagi “bo’ri bilan tulkinging arslon panohida ovga chiqishgani” qissasida adolat va o‘zlik mavzulari birinchi o‘ringa chiqadi. Hikoya quyidagicha: “Arslon, bo’ri va tulki tog‘ga ovga chiqdi. Sher bo’ri va tulkilar bilan ov qilishdan uyalsa ham, ularni ulug‘ deb hisoblab, ovga chiqadi. Arslon o‘ylaydi: “Bunday sultonga lashkar yuk, lekin baribir “jamoat barakadir”. Mavlono shunday deydi: “Sher uyatlig‘ erdi, chunki shoh edi, Lekin ul ikrom etib, hamroh edi. Shohga yetgay garchi lashkar zahmati, Bor vale bunda jamoat rahmati.

Garchi yulduzlarga yondosh oy xijil, Nur sochar, chunki saxovatpesha ul.” (1daftar. 3029-3031baytlar). Bu guruh sherning orqasidan toqqa qarab boradi. Biroz vaqt o‘tgach, ular tog‘ ho‘kizi, echki va quyonni ovlashadi. Ular o‘ljani tog‘lardan o‘rmonga olib kelishadi. Bo’ri va tulki sherning o‘ljalarini adolatli taqsimlashini ochko‘zlik bilan kutishadi. Ikkalasining ochko‘zligi sherga seziladi. Mavlono bu borada shunday deydi: “Ta‘malar sherga asar etdi hamon, Ta‘maning asli anga bo‘ldi ayon. Kimki sherdir, ya‘ni, asrorga amir, Payqagay ul har nekim ko‘nglingdadir.” (1daftar. 3040-3041baytlar)

Arslon ularning shivir-shivirlarini tushunib: “Dastu qasdim sizga yetmasmu hamon, Men xususda muncha aylarsiz gumon?” deya o‘ylaydi. Rumi bu masalada quyidagicha misol keltiradi: “Naqshning naqqoshga yetgaymu so‘zi, Chunki chekmish naqshni ul naqqosh o‘zi.” (1daftar. 3048 bayt). Muallif davom etadi: “Agar Alloh haqida yomon fikrda bo‘lganlarning boshini kesmasam, o‘zim noto‘g‘ri ish qilgan bo‘laman”. (1daftar. 3050 bayt). Bu yerda shuni aytish kerakki, inson o‘zining cheklangan/qisman irodasi bilan umuminsoniy irodadan, ya‘ni Allohning irodasidan pastda qoladi.

Hikoyaning keyingi qismlarida arslon bo‘rini sinab ko‘radi va undan o‘ljani ular o‘rtasida taqsimlashni so‘raydi. Bo’ri yirtqichlar va o‘ljalarini kattaligiga qarab ajratadi. U yovvoyi ho‘kizni sherga, echkini o‘ziga, quyonni esa tulkiga loyiq ko‘radi. Arslon bo‘rining o‘ljani bo‘lishdagi odobsizligidan g‘azablanadi. Arslon bo‘rini yoniga chaqirib, uni panjasi bilan bir urib terisini yirtadi va o‘ldiradi. Arslon bo‘rida aql yo‘q, to‘g‘ri qaror qabul qila olmaydi, deb o‘ylaydi. Mavlono bu masalani islomiy doirada tadqiq qiladi: “Haq erur boqiy, bo‘lak foni hama, Yetmasang yo‘qlikka, borliq istama. Haq yo‘lida kim agar topgay fano, Unga yo‘qlik amridin yetmas jazo. Chunki ul «illo»da «lo»ni bilmagay, Kim esa «illo»da, foni bo‘lmagay.”. (1daftar. 3065-3067baytlar). Bu qissada Mavlono “men” va “biz” iboralari nafs va xudbinlik ko‘rsatkichlari ekanligi haqida xabar beradi. “«Menu biz» deb gar eshik urgay kishi, Ul eshikdin o‘zni ham surgay kishi.” (1daftar. 3068 bayt). O‘z nafsini birinchi o‘ringa olib chiqqan

insonlar o‘z nafsining quliga aylanadi va dunyoviy bo‘ladi.

Shunda sher bo'ring boshini yulib oladi, so'ng tulkidan o'ljani bo'lib berishni so'raydi. Tulki sajda qilib, barcha o'ljani sherga beradi. Uning aytishicha, ho'kiz sherning nonushtasi, echki tushlik, quyon esa sherning kechki ovqati bo'lishi kerak. Arslonga bu taqsimot yoqadi va: "Adolat aylading, Kimdan o'rgandingki, bundoq so'ylading?" deydi. Tulki bo'ring holatidan saboq olganini aytadi. "Ishqimizdin, dedi sher, jismingda o't, Har uchovin senga berdim, ol-da, ket. Tulkijon, bo'lding misoli bizdayin, Bas, nechun men senga ozor aylayin?". (1daftar. 3121-3124 baytlar). Arslon tulkining xatti-harakatiga qoyil qoladi va shunday deydi: "Bo'ring holi bo'lib darsing sening, Tulkimas, shersan, arislonim mening. Oqil ulkim, ibrat olgay doimo, Do'stlari boshiga tushganda balo." (1daftar. 3126-3127 baytlar). Tulki: "Arslon birinchi bo'lib bo'riga o'ljani taqsimlashni taklif qilgani uchun xudoga shukur", deydi. Mavlono bu borada shunday deydi: "Bas, bizdan oldingilardan keyin bizni dunyoga keltirganiga shukrlar bo'lsin". Chunki Alloh bizdan oldingilarni azobladi. "Dono kishi Fir'avnlr va Od qavmiga bo'lgan voqeani eshita, bu borliqdan voz kechadi va bu kibrdan voz kechadi". Bu borada oldingi odamlar duch kelgan ofatlardan saboq olishimiz kerak.

Xulosa. "Masnaviy"dagi bu hikoyatda Mavlono adolatli bo'lmoq, nafsiga mag'lub bo'lmaslik, chegarani bilmoq, komil inson bo'lmoq, ibrat olmoq, kamtar bo'lmoq, dunyo moliga ishonmaslik, aqlning ahamiyati, insonning uning chegaralarini, mutlaq haqiqatni va fanofilloh masalasini, mulk egasi Alloh ekanligini, jamoatning rahmatini va hokazolarni bilishi zarurligi mavzulariga e'tibor qaratadi. Shunga ko'ra, insonlar o'z ambitsiyalari va nafsiga mag'lub bo'lmasliklari va o'z o'rnini bilishlari kerak, aks holda falokat yuz berishi mumkin. Bu borada "men" va "biz" iboralarini ortiqcha ishlatmaslik kerak. Hikoyadagi bo'ring o'limi sababi hamma odamlarga saboq bo'lishi kerak. Bundan tashqari, boshqalar boshdan kechirgan ofatlardan saboq olish kerak. Inson maqtanishdan, o'zini buyuk sanashdan uzoq turishi kerak. Bo'ri bilan sodir bo'lgan voqeadan tulki saboq olgani kabi, odam ham boshqa qabila/xalqlar bilan sodir bo'lgan voqeadan saboq olishi kerak. Inson o'zining yomon xislatlarini tashlab, dunyo va oxirat uchun yomonlikdan uzoq bo'lish uchun ehtiyot choralarini ko'rishi kerak.

Adabiyot ro'yxati:

1. Мавлоно Чалолуддин Муҳаммади Балхи Маснавийи маънави: Дафтери аввал ва дувум — Душанбе: «Адиб», 2013. – 480 саҳ.
2. Мавлоно Жалолуддин Румий. Маснавийи маънавий. Форсийдан Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол таржимаси. – Тошкент: MERIYUS, 2010. – Б. 864.
3. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Masnaviy>

Otabek A. Babayev
Philologist, German teacher
at the University of Bukhara
o.a.babaev@buxdu.uz
<https://orcid.org/0000-0002-7190-6585>

THE FUNCTIONS OF LITERARY TRANSLATION IN THE 21ST CENTURY

Abstract: the functions of literary translation in intercultural communication are taken into account, which is due to the high theoretical significance of this problem, as well as the low level of its study. It has been established that literary translations have an important practical significance both in the field of culture and art, and in diplomacy. It is established that the main function of literary translation is communicative, but it also performs cognitive, cultural, historical, axiological, developmental, regulatory and pedagogical functions.

Keywords: literary translation, intercultural communication, translation functions, dialogue of cultures, translated literature.

Мундарица/оглавление

№	Ному насаб	Номи мақола	Саҳ.
1. 1	Воҳидов Ш.	СУХАНЕ ЧАНД АЗ САРДАБИРИ МАҶАЛЛАҲО	3
2. 2	Abdiyev M. B. Mardiyev B. X.	SHAXSLAR NOMLARINING YUZAGA KELISH OMILLARI	4
3.	Abdujalilova M.O.	AHMAD DONISHNING ISLOHOTCHILIK G'OYALARI VA ULARNING G'ARB MODERNIZMI BILAN TAQQOSLANISHI	8
4.	Abdulxayrov D. P. Baliyeva N. A.	O'ZBEKISTONDA CHET TILINI BILISH DARAJASINI BAHOLASH ME'ZONLARI	12
5.	Abdurayimova M. T.	YANGI O'ZBEKISTONDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT SOHASIDAGI ISLOHATLAR	16
6.	Абдурахмонов М. А.	“СУНАНИ АБУ ДОВУД” АСАРИНИНГ ТАРКИБИЙ ТУЗИЛИШИ ВА ЁЗИЛИШ УСЛУБИДАГИ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАР	19
7.	Азизов Н. П. Умаров З. Р.	ҒАРБИЙ ТУРК ҲОҚОНЛИГИНИНГ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧЛАРИ	24
8.	Ансорова Ф.	МУНОСИБАТИ МИРЗО МУҲАММАДИ САЛИМБЕК НИСБАТ БА ҲАЁТИ СИЁСЙ ВА ҲАРБИИ АМОРАТИ БУХОРО (АЗ РЎИ АСАРАШ “ТАЪРИХИ САЛИМӢ”)	31
9.	Atajanov M.I.	QADIMGI XORAZM HUDUDIDAGI MARKAZIY SHAHARLAR VA ULARNING QURILISH USHLARIGA DOIR BA'ZI MULOHAZALAR	34
10.	Atajonova A. J.	BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MEDIATA'LIM ASOSIDA KOGNITIV FAOLIYATNI SHAKLLANTIRISH MEKANIZMI	41
11.	Atajonova A. J.	MEDIA TA'LIMI VOSEITASIDA TALABALARNING KOGNITIV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH – ZAMONAVIY TA'LIMNING USTUVOR YO'NALISHI	44
12.	Atajonova M. I.	O'ZBEKCHA MULOQOTDA MAYLNING OHANG ORQALI IFODALANISHI (G'OFUR G'ULOMNING “SHUM BOLA” ASARI MISOLIDA)	48
13.	Ahmedova N. F.	XIVADA YANGI USUL MAKTABLARI VA YOSH ZIYOLILAR FAOLIYATI	52
14.	Babaev M. T.	MAVLONO JALOLIDDIN RUMIY(BALXIY)NING “MASNAVIYI MA'NAVIY” ASARIDAGI “BO'RI BILAN TULKINING ARSLON PANOHIDA OVGA CHIQISHGANI” HIKOYATI TAHLILI	57
15.	Babayev O. A.	THE FUNCTIONS OF LITERARY TRANSLATION IN THE 21ST CENTURY	62
16.	Усманова Э. Р. Бабаджанов Д. К.	ЗНАК-ОБЕРЕГ: АРХЕТИП СКВОЗЬ ВЕКА (ТРИ СЮЖЕТА)	67
17.	Bekova N J. To'qсанov Q. R. Ibroimova M. N.	“MINHOJ UN - NAJOT” DA NAFS TALQINI	73
18.	Бекова Н. Ж. Солиев Ф. Ф.	“МУҶИЗА” ДЕТЕКТИВ РОМАНИДА ЖИНОЯТ КОНСЕПТИ ВА УНИНГ ТАРБИЯВИЙ-АХЛОҚИЙ ЎРНИ	76
19.	Berdiyev J. P.	XIX – XX ASR BOSHLARIDA QASHQADARYO VOHASI SHAHARLARIDA AHOLI JOYLASHUVI	82
20.	Bobonazarova F.	MUSTAQILLIK YILLARIDA TIBBIYOT TIZIMINI KADRLAR BILAN TA'MINLASH VA MODDIY-TEXNIKA TA'MINOTIDA MUAMMOLAR (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	85

НАШРИ ИЛМӢ-ПАЖӢҲӢШӢ

ПАЁМИ ДОНИШКАДА/ ТАФАККУРИ ТАЪРИХ/ АНВОРИ ИЛМ. №2-3 – 2025. – 700 с.
ВЕСТНИК ИНСТИТУТА/ ПОЗНАНИЕ ИСТОРИИ/ СВЕТЛОЧ НАУКИ. №2-3 – 2025. – 700 с.
BULLETIN OF THE INSTITUTE/ KNOWLEDGE OF HISTORY /LIGHT OF SCIENCE. №2-3 – 2026. – 700 s.

МАВОДИ

Анҷумани илмӣ-амалии байналмиллалии “Хонишҳои VII – уми Артуҷ” бахшида ба
“Масоили мубрами илмҳои педагогӣ, иҷтимоӣ-гуманитарӣ ва фанҳои риёзӣ дақиқ дар замони
муосир” (Эҳёи Тоҷикистон), 14-16 июли соли 2025 дар Донишқадаи омӯзгорӣ Тоҷикистон дар
шаҳри Панҷакент

САРДАБИР:

Воҳидов Шодмон, доктори илмҳои таърих, профессор.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Воҳидов Шодмон, доктор исторических наук, профессор.

Муҳаррири матни тоҷикӣ: Гулпарӣ Шарифова

Муҳаррири матни ўзбекӣ:

Наззора Бекова

Муҳаррири матни русӣ:

Г.Б. Маҳмудова

Веростории Шодмон Воҳидов

Котиби масъули шумора: Толибҷон Сафаров

Бо қарори Шӯрои олимони ДОТП ба нашр тавсия шудааст

Маълумот дар бораи муаллифон бо розигии шахсии онҳо баррасӣ мешавад

Личные данные авторов публикуется с их согласия.

Маводи анҷуман дар шӯбаи илм ва инноватсияи ДОТдар ш.

Панҷакент ба чоп омода карда шудааст.

Наشري ротопринтӣ.

Қоғази офсетӣ. Ҳуруфи Times New Roman Tj. Ҷузъи чопии шартӣ 20.

Адади нашр 200.

Ба чоп 03.08.2025 имзо шуд. Супориши № 100